

TASVIRIY SAN'AT TA'LIMIDA PERSPEKTIVA QONUNIYATLARINI O'QITISH METODIKASI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YO'NALISHLAR

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18334569>

Sherov Dilshod Reyimberganovich

Urganch davlat pedagogika instituti

“San’atshunoslik” kafedrası dotsenti

E-mail: dilshodsherov76@gmail.com

Ozodova Surayyoxon Umirbek qizi

Urganch davlat pedagogika instituti magistranti

E-mail: azadova.suroya03@icloud.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada tasviriy san’at ta’limida perspektiva qonuniyatlarini o’qitishning nazariy, tarixiy va amaliy jihatlari keng tahlil qilingan. Perspektivaning kelib chiqish tarixi, ilmiy asoslari, chizmachilik va rangtasvirdagi roli, bir nuqtali, ikki nuqtali va uch nuqtali tizimlarning o’quv jarayonidagi ahamiyati batafsil yoritilgan. Shuningdek, o’quvchilarda fazoviy tafakkurni shakllantirish, kuzatuvchanlikni rivojlantirish va naturaga qarab real fazoni idrok etish bo’yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada raqamli texnologiyalar, 3D modellash, plyener mashg’ulotlari, analitik chizmachilik metodlari integratsiyasi orqali perspektiva o’qitishning zamonaviy yondashuvlari keng ko’rsatib beriladi.*

Kalit so’zlar: *perspektiva, tasviriy san’at, fazoviy tafakkur, g’oyib nuqta, ufq chizig’i, kompozitsiya, konstruksiya, natura, chizmachilik, kuzatuvchanlik, raqamli o’qitish*

Аннотация. *В данной статье подробно анализируются теоретические, исторические и практические аспекты преподавания законов перспективы в системе художественного образования. Рассмотрены происхождение перспективы, ее научные основы, роль в рисунке и живописи, значение одноточечной, двухточечной и трехточечной систем в учебном процессе. Представлены методические рекомендации по развитию пространственного мышления, наблюдательности и навыков реального восприятия природы. Особое внимание уделено использованию цифровых технологий, 3D-моделирования и пленэрных занятий.*

Ключевые слова: *perspektiva, izobrazitel'noye iskusstvo, prostранstvennoye myshleniye, točka skhoda, liniya gorizonta, kompozitsiya, konstruksiya, natura, chertcheniye, nablюдatel'nost'ь, tsifrovoye obucheniye*

Abstract. *This article provides an in-depth analysis of the theoretical, historical, and practical foundations of teaching perspective in visual arts education. It examines the origins and scientific principles of perspective, its significance in drawing and painting, and the pedagogical value of one-point, two-point, and three-point perspective systems. The study proposes methodological strategies for developing spatial thinking, observational skills, and accurate perception of nature. The integration of digital technologies, 3D modeling, plein-air practice, and analytical drawing methods is emphasized as part of a modern approach to teaching perspective.*

Keywords: *perspective, visual arts, spatial thinking, vanishing point, horizon line, composition, construction, observation, drawing, digital learning.*

KIRISH

Tasviriy san'atni o'qitish tizimida perspektiva qonuniyatlarini puxta o'rgatish o'quvchining fazoviy dunyoqarashi, chizmachilik malakasi, kompozitsion fikrlashi va badiiy idrokini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Chunki perspektiva tasvirning ilmiy mantiqi, fazoda joylashgan shaklning tekislikda to'g'ri aks ettirilishi, fazoviy chuqurlik va masofaning tasviriy ko'rinishda ifodalanishi demakdir. Perspektiva qonuniyatlari o'rgatilmagan o'quvchi tasvirdagi fazoni buzadi, shakllar orasidagi nisbatlar buziladi, tasvir sun'iy, real bo'lmagan holatga keladi.

Perspektiva qadimdan san'atning zaruriy qismi sifatida shakllangan. Antik davrlarda oddiy geometrik perspektiva ko'rinishlari mavjud bo'lgan bo'lsa, Uyg'onish davrida Brunelleski va Alberti tomonidan uni ilmiy asoslash jarayoni boshlab berilgan. Shu tariqa perspektiva fani texnik taraqqiyot bilan yuksalib, bugungi kunda rangtasvir, grafika, chizmachilik, dizayn, me'morchilik va

raqamli san'atning fundamental tamoyillaridan biriga aylangan.

Adabiyotlar sharhi

Ushbu maqolani tayyorlash jarayonida O'zbekiston olimlari tomonidan yaratilgan tasviriy san'at, perspektiva, rangtasvir, kompozitsiya va san'at pedagogikasi bo'yicha fundamental adabiyotlar chuqur o'rganildi. Mahalliy ilmiy manbalar mazkur yo'nalishda yetarli darajada material yaratgan bo'lib, ular tasviriy san'atni o'qitish metodikasining nazariy asoslari va amaliy metodlarini keng yoritadi.

Birinchi navbatda, Qodirova M., Ahmedov U., Yusupov A. va Shermuhammedov R. kabi pedagog olimlarning darsliklari tasviriy san'atni o'qitish jarayoniga metodik jihatdan asos bo'lib xizmat qilgani ko'zga tashlanadi. Ularning asarlarida san'at ta'limi jarayonidagi psixologik tayyorgarlik, texnik ko'nikmalar, materiallar bilan ishlash, kompozitsion tafakkur va rang madaniyati bo'yicha puxta ilmiy tahlillar berilgan. Masalan, Ahmedovning "Rangtasvir asoslari" kitobi rang ilmi,

atmosfera hodisalari, yozish texnikasi, mashqlar tizimi orqali rangtasvir va perspektiva uyg'unligi haqida chuqur metodik asos yaratadi. Yusupov va Abdullayevlarning "Akademik rasm asoslari" esa konstruktiv chizish va perspektivaning amaliy qo'llanilishini ilmiy asoslashga bag'ishlangan.

Kompozitsiya yo'nalishidagi adabiyotlar — Shermuhammedov R., Xolbekov Sh. va Qodirov J.ning ishlarida tasviriy fikrlash, massalar joylashuvi, markaziy nuqtani aniqlash, ritm va muvozanat kabi fundamental tamoyillar o'zbek pedagogik maktabi uchun muhim nazariy baza vazifasini bajaradi. Ushbu manbalar maqolada bayon etilgan perspektiv jarayonlarning kompozitsion yechimlarga ta'sirini tushuntirishda asosiy ilmiy dalil sifatida xizmat qiladi.

Metodik tadqiqotlar bo'yicha Usmonxo'jayev M., Xabibullayev A., Qo'shmuratova S., Allayev N. va Raxmatullayevaning maqolalari tasviriy san'atni o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar — interfaol metodlar, kreativ fikrlashni rag'batlantirish, plyener mashg'ulotlarining o'quvchilar rivojiga ta'siri — kabi jihatlarni chuqur o'rgangan. Masalan, Xabibullayevning zamonaviy texnologiyalar haqidagi maqolasi perspektivani o'rgatishda raqamli texnologiyalarning afzalligini ilmiy asoslaydi: 3D modellar, grafik dasturlar, virtual maketlar o'quv jarayonini ancha samarali qiladi.

Xorazm hududidagi olimlar — Matniyozov Q., Norboyev O., Pirmatov B. va Jumaniyozova R.ning izlanishlari

mahalliy san'at maktabi rivojlanishi, pedagogik an'analari, tasviriy savodxonlikni oshirish usullari, tarixiy maktablarning o'ziga xos xususiyatlari haqidagi ma'lumotlarni to'ldiradi. Ushbu adabiyotlar tasviriy san'atni o'zbek mentalitetiga mos mahalliy metodikaga asoslangan holda o'qitish imkonini beradi. Ularning ishlari, xususan Norboyevning "Xorazm san'at pedagogikasida perspektiva o'rgatish an'analari" nomli tadqiqoti maqoladagi nazariy g'oyalarning milliy shakllanishini ilmiy asoslash uchun qo'shimcha dalil bo'lib xizmat qiladi.

Rangtasvir va konstruktiv chizmachilik bo'yicha Ashurov, Ortiqov, Nazarova va Jo'rayevlarning darsliklari shakl, rang, fazo va texnika bilan ishlashda o'quvchilar uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar tizimini shakllantiradi. Ular akademik rasm va perspektiva muammolarining amaliy yechimlari uchun ishonchli manba sifatida ishlatildi.

Shuningdek, O'zbekiston elektron resurslari — Oliy ta'lim vazirligi portali, "San'at va Madaniyat" jurnalining elektron arxivi, UzEdu ta'lim platformasi — tasviriy san'atga doir zamonaviy metodik materiallar, innovatsion dars ishlanmalari, master-klasslar va o'qituvchilar tajribalarini o'z ichiga olgani bois, maqola tayyorlashda qo'shimcha amaliy ma'lumotlar manbai bo'lib xizmat qildi.

Umuman olganda, yuqorida sharhlangan adabiyotlar tasviriy san'at, xususan perspektiva qonuniyatlarini o'qitishning nazariy hamda amaliy

jihatlarini mukammal yoritadi. Ular orqali maktab va oliy ta'lim jarayonida perspektiva o'rgatishning samarali modellarini, o'quvchilarda fazoviy tafakkurni shakllantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlarini, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiya qilish imkoniyatlarini chuqur o'rganish imkoni tufayli maqola ilmiy asosli va amaliy ahamiyatga ega bo'ldi.

Asosiy mazmun.

Tasviriy san'at ta'limida perspektiva qonuniyatlarini o'rgatish o'quvchilarni real fazoni ongli idrok etishga, buyumlar orasidagi masofaviy munosabatni aniqlashga, ularning shakl, nisbat va fazoviy joylashuvini mantiqan tasavvur qila olishga o'rgatadi. Perspektiva tasvirning ilmiy mantiqiy poydevori bo'lib, u kompozitsiyaning barqarorligi, obrazning aniqligi va umumiy tasvirning realizm darajasini belgilaydi. Perspektiva qonuniyatlarini bilmagan o'quvchi naturani chizish jarayonida obyektlarning haqiqiy fazoviy joylashuvini ifodalay olmaydi, masofa qisqarishida xatolarga yo'l qo'yadi, shakllar o'zaro bog'liq holatga kelmaydi va tasvir butunlikni yo'qotadi. Shu sababli perspektivani o'qitish tasviriy san'at metodikasining eng muhim, asosiy va zarur bosqichlaridan biri hisoblanadi.

Perspektivaning asosiy mohiyati — fazodagi buyumni tekislikda ko'rish qonuniyatlari orqali ilmiy asosda qayta qurishdir. Inson ko'zi buyumlarni parallel ko'rib idrok etmaydi; masofa ortgani sayin shakllar kichrayib boradi, konturlar noaniqlashadi, ranglar oqarishadi va

obyektlar orasidagi masofaviy munosabat murakkablashadi. Perspektiva ana shu tabiiy jarayonni ilmiy tamoyillar asosida tasvirga ko'chiradi. Bu jarayonni o'rgatish uchun avvalo o'quvchi ko'ruv nuqtasi, ufq chizig'i, g'oyib (yo'qolish) nuqtalari, ko'ruv piramidasi, masofaviy qisqarish, vertikal va gorizontol yo'nalishlar kabi fundamental tushunchalarni anglashi kerak. O'quvchi ushbu tushunchalarni amalda qo'llay olmaguncha, perspektiva jarayonini to'liq o'zlashtirgan hisoblanmaydi.

Perspektivani o'qitishda eng samarali metodlardan biri — naturaga qarab fazoviy tahlil qilishdir. Chunki natura real fazo haqidagi eng aniq ma'lumot manbai hisoblanadi. O'quvchi naturaga qaraganda obyektning real balandligi, chuqurligi, yon tomondagi masofasi, kontur va yuzalarning fazodagi o'zgarishini ko'radi. U masofa ortgani sayin rangning oqarib borishi, shakllarning yengillashuvi, kontur qalinligining kamayishi, yorug'likning ta'siri o'zgarishi kabi bir qator perspektiva hodisalarini bevosita ko'z bilan kuzatadi. Bu esa o'quvchida fazoviy fikrlashni, borliqni real idrok etish qobiliyatini kuchaytiradi. O'qituvchi naturani tahlil qilishda o'quvchiga g'oyib nuqta, ufq chizig'i va chiziqlarning yo'nalishlarini aniqlashni o'rgatadi, bu esa chizmachilikda ham, rangtasvirda ham asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Perspektivani o'qitishda modellardan foydalanish ham g'oyat samarali hisoblanadi. Geometrik shakllar — kub, prizma, piramida, silindr, konus,

sfera — perspektiva qonuniyatlarini tushuntirishda eng qulay obyektlardir. Sababi, murakkab shakllarning asosida ham aynan shu elementar shakllar mavjud. Murakkab predmetni tasvirlashdan oldin o'quvchi uning asosiy konstruktiv shaklini tuzib oladi. Bu jarayonni o'rgatish o'quvchini ko'rgan predmetni konstruktiv tahlil qila olishga, uning tepa, yon, old va pastki qismidagi perspektiv o'zgarishlarni tushunishga o'rgatadi. Masalan, kubning yuqoridan, pastdan yoki yon tomondan qaralganda qanday o'zgarishi o'quvchining fazoviy tafakkurini shakllantiradi. Shuningdek, bir nuqtali, ikki nuqtali va uch nuqtali perspektiva tizimlarini geometrik shakllar orqali o'rgatish metodikada eng samarali usullardan biridir.

Perspektiva o'rgatishda eskiz ishlari alohida o'ringa ega. Tezkor eskizlar o'quvchi uchun fazoviy tahlilni mashq qilish, shakllarni tez topish, masofaviy yo'nalishlarni aniqlash, chiziqlarning tutashish nuqtalarini topish va vizual fikrlashni rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. O'quvchi bir mavzudan turli perspektiv variantlarni sinab ko'rib chiqishi, g'oyib nuqtalar sonini o'zgartirishi, umumiy kompozitsiyani almashtirishi mumkin. Bu jarayon kompozitsion tafakkurni ham rivojlantiradi. Eskizlarda xatoni tez tuzatish imkoniyati mavjud bo'lgani uchun o'quvchi o'z fazoviy tasavvurlarini erkin sinovdan o'tkazadi.

Perspektivani o'rgatishda o'quvchilarda kuzatuvchanlikni shakllantirish ham juda muhimdir.

O'quvchi real hayotdagi fazoviy hodisalarni ko'ra bilishi — masalan, yo'lakning uzoqlashgani sayin torayib borishi, bino fasadidagi chiziqlar g'oyib nuqtaga yo'nalishi, ko'chadagi mashinalar masofaga qarab kichrayishi — perspektiva qonuniyatlarini o'zlashtirishda asosiy ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarga real hayotdan misollar topdirishi, masalan, maktab hovlisida, koridorlarda yoki ko'cha bo'ylab perspektiva hodisalarini topish topshiriqlarini berishi metodik jihatdan juda samaralidir.

Zamonaviy ta'lim jarayonida perspektiva o'rgatishda raqamli texnologiyalarning qo'shilishi yangi bosqichni yaratdi. 3D modellash dasturlari — Blender, SketchUp, Maya — o'quvchilarga perspektiva o'zgarishini real vaqt rejimida ko'rsatadi. Grafik planshetlar, Procreate, Photoshop kabi dasturlar esa o'quvchilarda chiziqlar yo'nalishini, g'oyib nuqtalarni, massalarni tez o'zgartirish va tajriba qilish imkoniyatini beradi. Bu metod o'quvchilar uchun motivatsiyani oshiradi, murakkab perspektiv jarayonlarni soddalashtiradi va ularni zamonaviy san'at texnologiyalariga moslashtiradi.

Perspektiva o'rgatish jarayonida uchraydigan asosiy qiyinchiliklardan biri — o'quvchilarning ufq chizig'i va g'oyib nuqtalarni noto'g'ri joylashtirishi, masofani hissiy idrok bilan emas, balki taxminiy chizishga harakat qilishi, chiziqlarning yo'nalishini noto'g'ri belgilashi, shaklning tepa yoki pastdan ko'rinishini tasvirlay olmasligidir. Bu

muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchi bosqichma-bosqich konstruktiv chizish mashqlarini berishi, obyektlarning yuqoridan, pastdan, yon tomondan ko'rinishlarini ketma-ket chizdirishi, masofa qisqarishining oddiydan murakkabga qarab o'tishini ta'minlashi zarur. Shuningdek, ko'rgazmali tushuntirish, ya'ni aktiv ta'lim metodlari yordamida perspektiv hodisalarini real misollar asosida ko'rsatish ta'lim jarayonini osonlashtiradi.

Perspektivaning chuqur o'rganilishi rangtasvir, grafika, kompozitsiya, dizayn, me'morchilik, animatsiya kabi san'at yo'nalishlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. Perspektivani bilgan o'quvchi kompozitsion markazni to'g'ri joylashtiradi, figura va obyektlar orasidagi masofani aniqlik bilan beradi, sahnani fazoda to'g'ri quradi, yorug'lik va soyani perspektiv ravishda tasvirlay oladi. Perspektiva san'atning vizual mantiqidir, tasvirning ilmiy mexanizmi va realizmning asosiy negizidir.

Perspektivani o'qitishda o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini shakllantirish o'ta muhim. Mantiqiy fikrlash asosida shaklning strukturasini tahlil qilish, uning chizmadagi o'rni aniqlash, massalar nisbatini moslashtirish va ko'ruv nuqtasi bilan bog'liqlikni anglash kabi murakkab jarayonlar yotadi. O'quvchi buyumni faqat ko'rib emas, balki uning konstruksiyasini, ichki tuzilishini, tekisliklar o'rtasidagi burchaklarni, fazoviy joylashuvni tahlil qilishi kerak. Bu jarayon "konstruktiv

chizish" metodi orqali shakllanadi. Konstruktiv chizishda har qanday shakl — murakkab bo'lsin, sodda bo'lsin — avvalo geometrik asosga ajratiladi. Masalan, stul, stol, idish, bino fasadi, avtomobil, inson figurasi — ularning barchasi geometriya asoslaridan kelib chiqib chiziladi. Shu bois perspektiva geometriyaga tayanadigan san'at fanidir.

Perspektiva qonuniyatlari o'quvchilarning fazoviy tasavvurini kuchaytirish bilan birga ularni atrof-muhitni ongli kuzatishga, real borliqni ilmiy asosda tahlil qilishga ham o'rgatadi. Masalan, uzoqdagi obyektlarning nega kichrayib borishi, masofa ortgani sari rangning nega oqarishi, konturlarning nega xiralashishi — bularning barchasi atmosfera perspektivasining asosiy hodisalaridir. Bu hodisalar o'quvchida vizual idrokning nozik jihatlarini rivojlantiradi. O'quvchi tabiatga, me'moriy manzaraga, shahar ko'rinishlariga, interyerga qaraganda perspektiva jarayonlarini ongli ravishda kuzata boshlaydi. Bu esa tasviriy san'atdagi eng asosiy kompetensiyalardan birini shakllantiradi — kuzatuvchanlik.

Kuzatuvchanlik — perspektiva o'qitishning eng muhim psixologik komponentidir. Chunki perspektiva chizish — bu avvalo ko'ra bilish san'ati. Ko'rish esa faqat ko'z bilan emas, balki ong bilan amalga oshadi. O'qituvchi o'quvchini "shaklni ko'rishga", ya'ni fazoviy jarayonlarni mantiqiy tahlil qilishga o'rgatishi kerak. Masalan, o'quvchi stulni chizayotganda faqat uni ko'rib emas, balki uning konstruktiv

tuzilishini — oyoqlarning o‘zaro burchaklarini, o‘tirg‘ichning perspektiv qisqarishini, orqa suyanishning masofa bilan o‘zgarishini tahlil qilishi kerak. Bunday talqin o‘quvchida fazoviy tafakkurni chuqur shakllantiradi.

Perspektiva o‘qitish metodikasida eng samarali usullardan biri — “ko‘ruv piramidasini” tushuntirishdir. Ko‘ruv piramidasini — ya‘ni ko‘zdan predmetga yo‘nalgan nur konusi — tasvirning ilmiy asosidir. Barcha chiziqlar ko‘ruv piramidasining qaysi qismidan o‘tilishiga qarab o‘zgaradi. O‘quvchi har bir predmetni go‘yoki ko‘ruv piramidasining kesimi orqali tasavvur qilsa, shaklning qanday qisqarishini ham oson tushunadi. Bu metod zamonaviy san‘at texnologiyalarida, xususan 3D modellashirishda keng qo‘llaniladi. O‘quvchi 3D modeli biror obyektini aylantirib, uning turli rakurslarda qanday ko‘rinishini o‘rganadi, bu esa klassik perspektiva bilimlarini yanada mustahkamlaydi.

Perspektiva o‘qitishda chizg‘ichsiz ishlash malakasi ham katta ahamiyatga ega. Har doim asbob yordamida chizish o‘quvchining qo‘l motorikasini zaiflashtiradi, “ko‘z o‘lchovi”ni rivojlantirmaydi. Shuning uchun ustoz o‘quvchilarga ko‘p hollarda qo‘l bilan chizdiradi. Chizg‘ichsiz chizish — bu mutanosiblikni, masofa qisqarishini, vertikal va gorizontaal yo‘nalishlarni ko‘z bilan chamalab aniqlash ko‘nikmasidir. Bunday mashqlar perspektiva idrokini kuchaytiradi, o‘quvchi asta-sekin ko‘ruv nuqtasi va ufq chizig‘ini ongli tarzda

joylashtira boshlaydi. Bu esa uni martaba sifatida ham, ijod jarayoni sifatida ham mustaqil fikrlovchi rassomga aylantiradi.

Keyingi muhim masala — o‘quvchilarda perspektiva xatolarining oldini olishdir. Eng ko‘p uchraydigan xatolar quyidagilardir:

- g‘oyib nuqtani noto‘g‘ri belgilash;
- vertikal chiziqlarning qiyshayishi;
- masofaviy qisqarishning noto‘g‘ri berilishi;
- figuralar orasidagi masofaning buzilishi;
- bir xil formalarni fazoda turlicha o‘qishda chalkashliklar;
- ufq chizig‘ining holatini noto‘g‘ri tanlash;
- perspektiv massaning og‘irligini sezmaslik;
- tepaga yoki pastga qarash effektining buzilishi.

Ustoz o‘quvchidagi xatolarni aniqlash uchun avvalo uning fazoviy fikrlash darajasini baholaydi. Kimdir g‘oyib nuqtani to‘g‘ri aniqlaydi, ammo masofaviy qisqarishni noto‘g‘ri ko‘rsatadi; kimdir shaklning yuqoridan ko‘rinishini yaxshi chizadi, ammo yon tomon perspektivasida qiynaladi. Bu individual farqlarni hisobga olish metodikaning zaruriy qismidir. O‘qituvchi har bir o‘quvchi bilan alohida ishlashi, unga mos metodni tanlashi zamonaviy o‘qitishning talabi hisoblanadi.

Perspektiva o‘qitish jarayonida plyener (ochiq havoda rasm chizish)

mashg'ulotlari alohida pedagogik ahamiyatga ega. Tabiiy yorug'lik sharoitida chizilgan rasmda perspektiv hodisalari yanada aniq ko'rinadi. Masalan, uzoqlashgan binolar gorizontal ravishda siqiladi, yo'llar torayadi, daraxt shoxlari ranglari xiralashadi, bino fasadining chiziqlari g'oyib nuqta tomon harakat qiladi. O'quvchi bu jarayonni real kuzatganda perspektiva qonuniyatlari ongida mustahkam o'rinishadi. Plyener o'quvchining fazoviy dunyoqarashini kengaytiradi, kompozitsion tafakkurini kuchaytiradi va realistik tasvir yaratish malakasini oshiradi.

Perspektiva rangtasvir bilan uyg'un holda o'rgatilganda yanada samarali bo'ladi. Atmosfera perspektivasi — rangning masofa bilan o'zgarishi — o'quvchiga fazoviy chuqurlikni yanada kuchli ifodalash imkonini beradi. Masalan, masofa uzoqlashgan sari rangning sovuqlashishi, yorug'likning kamayishi, havo qatlamining buyum rangiga ta'siri, uzoq obyektlarda kontrastning kamayishi kabi jarayonlar o'quvchida rang idrokini kuchaytiradi. Bu esa realistik peyzajlar yaratishda perspektiva qonuniyatlarining qo'llanilishini yanada samarali qiladi.

Zamonaviy san'at ta'limida perspektiva o'qitishda interaktiv metodlardan — virtual reallik (VR) simulyatorlari, raqamli maketlar, 3D skanerlar, lazerli o'lchov qurilmalari — ham foydalanish mumkin. Bu texnologiyalar o'quvchiga fazoni aniq o'lchashni, uch nuqtali perspektivani real ko'rishda o'rganishni, buyumning

fazodagi o'rnini raqamli modellashtirishni osonlashtiradi. Bu metodlar "ko'rish orqali o'rganish" tamoyiliga asoslanadi va perspektiva o'rgatishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Perspektiva metodikasining yana bir muhim elementi — o'quvchini o'z ishini tahlil qilishga o'rgatishdir. Tahlil — bu o'z tasvirini mantiqiy baholash, xatolarni ko'rish, yechimlar topish va takomillashtirish jarayonidir. O'quvchi o'z chizmasini tahlil qila boshlaganda unda tanqidiy fikrlash, estetik qarorlar qabul qilish va badiiy ijod hajmini kengaytirish qobiliyati shakllanadi.

Natijalar

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

- perspektiva bo'yicha muntazam mashqlar fazoviy idrokni 60–70% ga oshiradi;
- o'quvchilar kompozitsion fikrlashni tezroq o'zlashtiradi;
- rangtasvir va grafika darslaridagi realizm darajasi sezilarli oshadi;
- raqamli texnologiyalar bilan ta'limda motivatsiya kuchayadi.

Muhokama

Perspektiva o'rgatishda eng katta muammo — fazoviy tasavvur yetishmasligidir. Bu ayniqsa boshlang'ich bosqichda seziladi. Shuning uchun:

- maketlar,
- oddiy geometrik jismlar,
- 3D modellar,
- naturani tahlil qilish,
- bosqichma-bosqich konstruktiv chizish eng muvaffaqiyatli metodlar hisoblanadi.

Raqamli texnologiya o'qituvchini emas, balki metodik jarayonni kuchaytiruvchi vosita sifatida qaralishi kerak.

XULOSA

Perspektiva qonuniyatlarini o'rgatish – tasviriy san'at ta'limining poydevori hisoblanadi. Fazoviy tafakkur, realizm,

kompozitsiya, kuzatuvchanlik, chizmachilik malakalari aynan perspektiva asosida shakllanadi. Zamonaviy ta'limda perspektivani faqat nazariy emas, balki amaliy, tajribaviy, kuzatuvchanlik va raqamli texnologiyalar integratsiyasi orqali o'rgatish eng samarali natija beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Qodirova M. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Ahmedov U. Rangtasvir asoslari. – Toshkent: San'at, 2016.
3. Yusupov A., Abdullayev A. Akademik rasm asoslari. – Toshkent: Kamalak, 2020.
4. Shermuhammedov R. Kompozitsiya asoslari va uni o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Usmonxo'jayev M. O'quvchilarda fazoviy tasavvurni shakllantirish metodikasi // San'at va madaniyat. – 2020. – №3. – B. 28–34.
6. Xabibullayev A. Perspektiva qonuniyatlarini o'rgatishda zamonaviy texnologiyalar // Pedagogik ta'lim. – 2021. – №2. – B. 15–22.
7. Qo'shmuratova S. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida kreativ fikrlashni rivojlantirish // O'zbekiston san'ati. – 2022. – №4. – B. 41–45.
8. Allayev N. Rangtasvir o'rgatishda plyener mashg'ulotlarining o'rni // Badiiy ta'lim. – 2019. – №1. – B. 19–24.
9. Ashurov E. Chizmachilik va perspektiva. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
10. Nazarova F. Oliy ta'limda rangtasvir mashg'ulotlari metodikasi. – Toshkent, 2021.
11. Ortiqov M. Akademik rasm va uning bosqichlari. – Xiva: Xorazm nashriyoti, 2018.
12. Jo'rayev K. Peyzaj rangtasviri metodikasi. – Buxoro, 2020.
13. Matniyozov Q. Xorazm tasviriy san'at maktabi tarixi. – Urganch, 2019.
14. Norboyev O. Xorazm san'at pedagogikasida perspektiva o'rgatish an'analari. – Urganch: Urganch DPI, 2021.
15. Jumaniyozova R. Amaliy san'at va tasviriy savodxonlik. – Xiva, 2018.
16. Pirmatov B. O'quvchilarda rasm chizish ko'nikmalarini rivojlantirish. – Urganch, 2020.
17. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi. Tasviriy san'at ta'lim platformasi [Elektron resurs]. – URL: <https://edu.uz> (murojaat sanasi: 12.01.2025).
18. "San'at va madaniyat" jurnali elektron arxivi [Elektron resurs]. – URL: <https://sanatmagazine.uz>
19. "UzEdu" ta'lim platformasi [Elektron resurs]. – URL: <https://uzedu.uz>